

ZAPOŠLJAVANJE MLADIH KAO NOVI ZADATAK U RAZVOJU RADNOG PRAVA

REZIME: Rad je posvećen problemu zapošljavanja mladih u uslovima sve zahtevnijeg tržišta rada, kako na globalnom nivou, tako i u nacionalnim okvirima. Neuspešno i nedovoljno uključivanje mladih ljudi u tržište rada ostavlja široke i sveobuhvatne posledice na društvo u celini, kao i na materijalno i psihičko stanje pojedinaca i njihovih porodica. U prvom delu rada, ističe se značaj delatnosti Međunarodne organizacije rada, kao osnove za izradu nacionalnih strategija za efikasnije zapošljavanje mladih. S tim u vezi, sačinjen je pregled izveštaja Međunarodne organizacije rada pod nazivom „Global Employment Trends for Youth“ iz 2006. godine, u okviru kojeg je naročit naglasak stavljen na objašnjenje niza zablude koje postoje u sagledavanju ovog problema a predstavljaju prepreku u rešavanju istog. Ovaj Izveštaj predstavlja deo šire strategije Međunarodne organizacije rada koja se naziva Millennium Development Goals (MDG), a bazira na Milenijumskoj deklaraciji UN (2000). Drugi deo pregleda Izveštaja ukazuje na moguća objašnjenja ove negativne pojave koja se ogleda u drastično većoj stopi nezaposlenosti mladih u odnosu na stopu nezaposlenosti odraslih. U drugom delu rada, težište je na situaciji u Republici Srbiji, kojoj još uvek nedostaju konkretni programi i akcije sa ciljem eliminisanja ovog značajnog društvenog problema. Međutim, nazire se određeni pomak koji se ogleda u započetom procesu donošenja Nacionalne strategije za mlade, kao i u potpisanom sporazumu o formiranju Centra za razmenu iskustava javnih službi u okviru zemalja jugoistočne Evrope. Povećanje stope zaposlenosti mladih u Srbiji zavisi upravo od ovakvih planiranih i pravilno usmerenih akcija, pod uslovom, naravno, da budu dosledno sprovedene do kraja.

Ključne reči: zapošljavanje mladih, delatnost MOR-a, Nacionalna strategija javne službe

Uvod

Zapošljavanje mladih ljudi koji po prvi put stupaju na tržište rada predstavlja, u svetskim okvirima, problem sa kojim se suočavaju sve zemlje, kako razvijene tako i zemlje u razvoju. Glavni izazov ogleda se u kreiranju dovoljnog broja radnih mesta koja bi omogućila uspešnu integraciju mladih žena i muškaraca koji se svake godine u ogromnom broju po prvi put suočavaju sa zahtevima i potrebama tržišta radne snage. Osnovni zadatak se ne svodi isključivo na zapošljavanje tolikog broja mladih, nego

* Docent Pravnog fakulteta za obrazovanje diplomiranih pravnika za privredu i pravosuđe, Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu

** Docent na Pravnom fakultetu za obrazovanje diplomiranih pravnika za privredu i pravosuđe, Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu

dobija još jednu značajnu, kvalitativnu dimenziju. Ona se ogleda u kreiranju radnih mesta koja će omogućiti zaposlenje koje odgovara stručnim i radnim sposobnostima mladih u kombinaciji sa nedostatkom radnog iskustva, tako da kao rezultat dobijemo stvaranje mogućnosti za ostvarenje tzv. „pristojnog posla” („decent work”), pojma koji je Međunarodna organizacija rada uvrstila u program svojih razvojnih ciljeva u novom milenijumu.¹ Planom koji uključuje „pristojan posao za svakog” nastoji se postići ekonomski rast i jednakost kroz usklađenu mešavinu ekonomskih i socijalnih ciljeva. Taj plan ima četiri elementa: zaposlenje (glavni put koji vodi iz siromaštva je produktivan rad), prava (bez njih muškarci i žene ne bi imali sredstva za beg iz siromaštva), zaštita (socijalna zaštita čuva i obezbeđuje od siromaštva), dijalog (u oblikovanju politike vlade za smanjivanje siromaštva ključno je učestvovanje radničkih organizacija i organizacija poslodavaca).

Dakle, pojam „pristojnog posla” u svojim načelnim postavkama obuhvata i sumira generalne težnje ljudi u njihovom radnom veku – težnje za poslovnim mogućnostima i prihodom; pravima u okviru radnog odnosa; porodičnom stabilnošću i ličnim razvojem; za poštenjem i jednakosti polova. U krajnjoj liniji, ovi različiti aspekti pristojnog posla su osnova za mir u zajednicama i celokupnom društvu. Pristojan posao odražava interese i brigu vlada, radnika i poslodavaca koji zajedno čine jedinstveni tripartitni identitet Međunarodne organizacije rada.²

Pitanje zapošljavanja mladih uklapa se u opšte strateške ciljeve Međunarodne organizacije rada koji su formulisani u okviru četiri osnovna principa:

- promocija i realizacija standarda i fundamentalnih principa i prava na poslu;
- stvaranje većih mogućnosti za žene i muškarce da obezbede pristojno zaposlenje i prihode;
- proširenje obuhvata i efikasnosti socijalne zaštite za sve;
- jačanje tripartizma i socijalnog dijaloga.

U duhu uvodnih objašnjenja trebalo bi istaći dve bitne stvari. Prva se odnosi na pitanje šta podrazumevamo pod mladima koji se suočavaju sa problemima zapošljavanja a druga se tiče argumenata koji ilustruju značaj bavljenja problemom zapošljavanja mladih i uticaja koji taj problem ima na celokupno društvo i njegov dalji razvoj.

Za potrebe ovog rada uzećemo granicu 15-25 godina kao okvirnu, da bismo odredili polaznu osnovu za ograničavanje kategorije mladih ljudi koji stupaju na tržište rada, sa napomenom da ova granica varira u zavisnosti i pod uticajem različitih faktora. Varijacije se javljaju od države do države, kao posledica različitih kriterijuma korišćenih u nacionalnim statistikama i istraživanjima, ali i kao posledica činjenice da u današnje vreme sve više mladih odlaže svoje uključivanje u proces rada, bilo svojevolejno, usled neizvesnosti i nepovoljnih uslova koji im se nude na tržištu rada, bilo zbog loših uslova po pitanju stope nezaposlenosti i nedostatka dovoljnog broja novih radnih mesta za mlade kadrove.

Neuspešno i nedovoljno uključivanje mladih ljudi u tržište rada ostavlja široke i sveobuhvatne posledice na društvo u celini kao i na psihičko stanje pojedinaca i njihovih porodica. Nemogućnost da se pronađe pristojan posao koji odgovara stručnim

¹ Millennium Development Goals (MDG); Ovakva strategija razvoja bazira se na Milenijumskoj deklaraciji UN (2000) koja se fokusira na smanjivanje siromaštva kroz mir i sigurnost, vrednosti i ljudska prava, demokratiju i dobru upravljčku politiku.

² „Primarni cilj Međunarodne organizacije rada danas je da promoviše mogućnosti za sve žene i muškarce da se izbere za pristojan i produktivan posao, u uslovima slobode, jednakosti, sigurnosti i ljudskog dostojanstva”, Juan Somavia, Generalni direktor Međunarodne organizacije rada

i radnim sposobnostima mladog čoveka koji se prvi put susreće sa zahtevima tržišta, na kojem se često ne snalaze i oni pojedinci sa više radnog i životnog iskustva, trajno utiče na njegovu radnu motivaciju i često dovodi do dislociranja obrazovanih mladih kadrova na pozicije koje su van njihovog profesionalnog interesovanja što direktno utiče na njihovu produktivnost i često traje sve vreme njihovog radnog veka. Ovakva situacija dovodi do subjektivnog osećaja beskorisnosti i dokonosti među mladim ljudima.

Lančana reakcija ekonomskih gubitaka i posledica po društvo je gotovo nesaglediva. Neproduktivni i dokoni mladi ljudi koštaju celokupno društvo posmatrano iz više uglova. Direktna posledica je, svakako, činjenica da mladi ljudi u takvoj situaciji ne doprinose ekonomskom blagostanju i dobrobiti društva. Neostvarivanje prihoda rezultira oslanjanjem na finansiranje iz porodice, što posmatrano na globalnom nivou jednog društva utiče na njihov materijalni položaj, na njihovu kupovnu moć i u krajnjoj liniji, na potrošnju, kao značajan deo društvene reprodukcije.

Iz prethodno rečenog jasno se vidi koliko veliki može biti gubitak društva koje se ne oslanja na ogroman potencijal koji u sebi ima mladi deo populacije. Pravilno usmeren i motivisan ovaj potencijal ima ogroman kapacitet u nuđenju novih ideja i napretka u svim oblastima. Svrha ovog rada obuhvata pokušaj da se kroz prikaz izveštaja i radova, čiji je cilj da ukažu i obrazlože problem zapošljavanja mladih u celom svetu, skrene pažnja na potrebu bavljenja ovom temom i na domaćem terenu gde je aktuelnost ovog pitanja itekako prisutna, i u potpunosti prati situaciju na globalno nivou.

Delatnost Međunarodne organizacije rada kao osnova za nacionalnu strategiju u oblasti zapošljavanja mladih

Jedna od glavnih inspiracija i podsticaja, kao i kvalitetnih osnova koje bi mogle da posluže za izradu nacionalnih strategija za sveobuhvatnije i efikasnije zapošljavanje mladih je delatnost Međunarodne organizacije rada koja se intenzivno bavi ovim problemom i pokušava da na iscrpan način definiše glavne tačke i okvire rešavanja istog.

Uočavajući složenost ovog problema, u junu 2005. godine, Međunarodna organizacija rada (MOR) usvojila je rezoluciju pod imenom „Plan akcije u cilju promovisanja puteva do pristojnog posla” čiji je jedan od elemenata i delatnost na širenju znanja o prirodi i dimenzijama zapošljavanja mladih i njihovoj nezaposlenosti. Kao rezultat ovog koraka nastao je i izveštaj MOR-a „Globalni trendovi u zapošljavanju mladih” (2006).³ Cilj ovog Izveštaja, kako je u njemu samom navedeno, je da, kao empirijsko istraživanje, „pruži analitičku osnovu iz koje pojedine zemlje mogu da identifikuju glavne izazove u vezi sa mladima za dalji proces stvaranja strategija koje najviše odgovaraju njihovim konkretnim situacijama”.⁴ U isto vreme, cilj je i da se ojača kapacitet programa same MOR, koja bi trebalo da obezbedi pomoć zemljama prilikom intervencije usmerene na zapošljavanje mladih.

U daljem izlaganju poglavlja fokusiraćemo se na zaključke koje iznosi ovaj Izveštaj. Iznosimo, najpre, neke od podataka o učešću mladih u tržištu rada koji jasno ukazuju na potrebu za intervencijom.

³ Izveštaj „Global Employment Trends for Youth”; autori: Sara Elder i Dorothea Schmidt, saradnice u timu za trendove zapošljavanja MOR-a, koji je deo Odeljenja za analizu zapošljavanja i tržišta rada, na čijem je čelu Lorens Džef Džonson.

⁴ „Global Employment Trends for Youth” (2006), uvodne napomene.

Globalno posmatrano, ukupan radni potencijal, tj. zbir zaposlenih i nezaposlenih mladih ljudi porastao je sa 602 miliona na 633 miliona između 1995. i 2005. godine, i predviđa se njegov dalji rast na 657 miliona do godine 2015. U istom periodu, broj nezaposlenih mladih ljudi povećao se sa 74 miliona na 85 miliona. U poređenju sa odraslima, mladi imaju tri puta više izgleda da budu nezaposleni. Štaviše, podaci ukazuju na to da je udeo nezaposlenosti mladih čak 43,7% u totalnoj svetskoj brojci nezaposlenih, uprkos činjenici da je udeo mladih u celokupnoj svetskoj radnoj populaciji svega 25%. U vezi sa ovim brojkama iskrsava još jedan obeshrabrujući podatak: procenjeno je da čak 125 miliona mladih koji jesu zaposleni rade u takvim uslovima da i dalje žive na ivici siromaštva sa cifrom od 1\$ po glavi zaposlenog na dan.

Pored brojčanih podataka kojima raspolaže MOR, i dalje ostaju otvorena određena pitanja na koja su odgovori nepoznati što otežava stvaranje pravog uvida u situaciju. Razlog se nalazi u nedostatku pouzdanih brojki na nivou svake države. Jasni su i poznati podaci koji nam govore o broju zaposlenih, nezaposlenih i neaktivnih po pitanju traženja zaposlenja, ali se u ovim kategorijama javlja još čitav niz međukategorija čiji kvantitet nije pouzdano utvrđen. To se, najpre, odnosi na pitanje koliko je učešće onog dela zaposlenih koji rade puno radno vreme u odnosu na one koji rade u okviru skraćenog radnog vremena ili u nižoj stručnoj spremi u odnosu na onu koju poseduju; kao i na pitanje koliki je deo u kategoriji neaktivnih onih koji su u procesu školovanja u odnosu na deo onih koji su obeshrabreni u procesu nalaženja adekvatnog zaposlenja pa su iz tih razloga neaktivni. MOR je pokušala, u grubim crtama, da proceni realnu situaciju i došla do rezultata da trenutno nezaposlenih mladih ljudi ima oko 85 miliona, onih koji rade za 2\$ dnevno – 300 miliona, dok je broj onih koji su obeshrabreni u pokušajima nalaženja zaposlenja oko 20 miliona. Krajnja cifra se svodi na 400 miliona mladih koji su na udaru trenutnog deficita u mogućnostima nalaženja pristojnog posla. U procentima, to znači da je približno 35% mladih, odnosno jedan od tri mlada čoveka, u nemogućnosti da nađe ili zadrži pristojan posao koji im omogućuje da iskoriste svoj ekonomski potencijal.

Svrha ukazivanja na ove brojke, do kojih se došlo složenim analizama i statističkim modelima, je samo ilustracija i očigledan dokaz o postojanju problema. Međutim, postoji još jedan korak u jasnom sagledavanju celokupne situacije, a to je odbacivanje određenih zabluda koje su prepreka daljoj praktičnoj akciji.

Jedna od takvih zabluda, kako se navodi u Izveštaju, je i shvatanje da pristup obrazovanju u današnjem svetu više ne predstavlja problem za mlade. Ovakva zabluda potpomognuta je podacima o porastu broja mladih uključenih u proces srednjeg obrazovanja u čak 137 od 165 zemalja, u periodu od 1990. do 2002. godine. Porast se beleži i u okviru visokog obrazovanja u čak 124 od 144 zemlje, prema podacima Svetske banke iz 2005. godine. Iako se govori o porastu, važno je istaći da je to još uvek daleko od tvrdnje da je takva pojava do te mere univerzalna da bismo mogli da tvrdimo da je broj onih koji prolaze kroz ceo sistem obrazovanja zadovoljavajući. Za mnoga domaćinstva školovanje dece predstavlja luksuz, na šta ukazuju visoke brojke nepismenosti u zemljama širom sveta.

Sledeća zabluda se odnosi na shvatanje da je mladima danas mnogo lakše da nađu posao jer su, generalno posmatrano, obrazovani više nego ikad. Međutim, statistika pokazuje upravo suprotno. Tačno je da je u nekim zemljama razvijene ekonomije mladima koji imaju visok stepen obrazovanja olakšano nalaženje posla, ali, sa druge strane, mnogo je veći broj onih zemalja u kojima obrazovni sistem ne osposobljava

mlade za realne potrebe ekonomije i tržišta što dokazuje visoka stopa nezaposlenosti upravo među onim mladim ljudima sa visokim stepenom obrazovanja.

Dalji problemi u shvatanju generalnog problema takođe polaze od situacija u zemljama izuzetno visokog ekonomskog rasta gde mladi često prihvataju brojna kratkotrajna zaposlenja, menjajući mesto rada u cilju sticanja radnog iskustva. Ovaj obrazac ne može da se primeni na preostali, veći deo zemalja u kojima sigurnost radnog mesta često i u najvećem broju slučajeva uživa prednost u odnosu na traženje posla koji bi najviše odgovarao radnim i stručnim sposobnostima mladih. Briga za sigurnost radnog mesta preovlađuje čak i u zemljama razvijene ekonomije.⁵

Još jedno od potpuno pogrešnih uverenja koja sputavaju pokretanje procesa prevazilaženja nezaposlenosti među mladima je i ono koje tvrdi da je pojava nezaposlenosti ključni motivacioni faktor i izazov za mlade u nalaženju posla. Sama nezaposlenost je, kako je ranije uočeno, samo deo kompleksnog problema. Postoje dve brojnije kategorije mladih koje se nalaze u još nepovoljnijem položaju. To je, prvo, ona grupa mladih koji se, obeshrabreni iz više razloga, uzdržavaju od uključivanja u proces rada i drugo, oni koji rade, ali u uslovima jedva dovoljnim za puko preživljavanje. Ogroman je broj mladih, po istraživanjima MOR-a, koji ne mogu sebi da priušte da budu nezaposleni, makar to značilo nedostatak odgovarajuće zarade i socijalne zaštite i egzistenciju na ivici siromaštva. S tim u vezi, trebalo bi napomenuti da, sama za sebe, brojka nezaposlenosti ne znači puno, imajući u vidu upravo ove dve kategorije mladih. Tek kada uzmemo u obzir i jedne i druge činjenice (kao što je visok procenat onih koji žive i rade na rubu siromaštva, koji, silom prilika, prihvataju „rad na crno“ i sl.) možemo imati, bar približno jasnu predstavu o strukturi i učešću pojedinih kategorija u opštoj zaposlenosti, odnosno nezaposlenosti mladih.

Ono što nikako ne bi trebalo gubiti iz vida je i činjenica da, i pored generalnog razmatranja pitanja zapošljavanja mladih, oni ne predstavljaju homogenu grupu, što dalje znači da se u različitim zemljama i različitim društveno-političkim i ekonomskim prilikama na mogu primeniti jedinstvene mere i strategije. Štaviše, složenost prilika u jednoj zemlji može iziskivati različite mere akcije u zavisnosti od društvenog statusa pojedinca, etničkog porekla ili geografske lokacije. Uzmimo, kao primere, mlade žene, mlade iz ruralnih područja u odnosu na one iz urbanih, mlade izbeglice ili migrante. Naročite teškoće postavljaju se pred mlade žene koje se suočavaju sa velikom diskriminacijom. Čak i u zemljama gde su stope nezaposlenosti mladih žena manje od nezaposlenosti mladih muškaraca to obično znači da žene čak ni ne pokušavaju da nađu posao a kada ga i nađu često su u pitanju nedovoljno plaćeni poslovi, „poslovi na crno“ ili oni koji zahtevaju tek minimum radnih i stručnih sposobnosti nezavisno od njihove stručne spreme. Pored mladih žena, najveće probleme u nalaženju pristojnog posla imaju mladi između 15 i 19 godina; dakle, oni sa najnižim stepenom obrazovanja i sasvim sigurno sa najmanje radnog iskustva, što u kontaktu sa poslodavcima koji mahom zahtevaju izvesno iskustvo dovodi do nepremostive prepreke. Iako ovo navodi na zaključak da visoko obrazovani mladi ljudi imaju veće šanse da pronađu pristojno zaposlenje, to se ne može primeniti na one

⁵ Kao primer navodi se Francuska i uvođenje tzv. „first employment contract“, u februaru 2006. kada je Vlada Francuske, u pokušaju da podstakne poslodavce, dozvolila zapošljavanje mladih ispod 26 godina na period od dve godine sa mogućnošću da ih poslodavac otpusti u svako doba i iz bilo kog razloga. Ovakav potez naišao je na žestok otpor zbog ugrožavanja sigurnosti radnog mesta za mlade i doveo do brzog povlačenja ove mere.

zemlje, naročito one u razvoju, gde ekonomske okolnosti ne dopuštaju da se većini obrazovanih mladih ljudi obezbedi dovoljno radnih mesta. Takvo stanje dovodi do toga da mladi napuštaju svoju zemlju zbog čega država gubi sve ono što je u njih investirala i dolazi do odliva intelektualnog potencijala države. Takođe, ne bi trebalo izostaviti još jednu značajnu stavku a to je još jedan od mnogih oblika diskriminacije – diskriminacija etničkih manjina, koja se vezuje za gotovo svaku zemlju a tereti značajnim delom i mladu populaciju.

U vezi sa prethodnim, trebalo bi odbaciti još jedno pogrešno uverenje koje centar interesovanja prebacuje na ogromnu migraciju mladih u urbane sredine a zapostavlja bavljenje zapošljavanjem mladih u ruralnim područjima. Ovo je pogrešno iz više razloga. Najpre, zbog toga što je 40% zaposlenja u ogromnom broju zemalja još uvek povezano sa poljoprivrednim sektorom i ulaganja u tom pravcu bi mogla dovesti do smanjivanja migracije mladih u urbane sredine. Zatim, ne bi trebalo zanemariti ni činjenicu da velika migracija mladih u gradove još više podstiče nezaposlenost u istim usled ograničenog broja radnih mesta. I na kraju, stvaranje povoljnih izgleda za zapošljavanje u ruralnim sredinama direktno utiče na smanjivanje siromaštva koje je u ovim regijama najizraženije.

Zabluda po kojoj su mladi ljudi siromašni jer ne rade ili ne žele da rade još jedna je u nizu. Siromaštvo se javlja u raznim okvirima, ali u većini slučajeva, realnost je takva da mladi ljudi, živeći u veoma siromašnim porodicama, moraju da rade na bilo koji način, ne propuštajući nijednu priliku da zarade novac, iako i tada žive u potpunoj nemaštini. Podsetimo se cifre od 125 miliona mladih koji žive u domaćinstvima u kojima su prihodi manji od 1\$ dnevno po članu domaćinstva, uprkos činjenici da su zaposleni.

Na kraju, ne smeju se zanemariti ni shvatanja koja idu u pravcu davanja prednosti zapošljavanju odraslih sa obrazloženjem da su njima neophodnija sredstva za izdržavanje svojih porodica nego što je to slučaj sa mladima. Kada bi bilo moguće ustanoviti kriterijume za svaki mogući slučaj i odlučiti da li je i kome u konkretnom momentu potrebniji posao, možda bi ovo shvatanje imalo smisla. Međutim, generalno davanje prednosti jednoj ili drugoj grupaciji dovodi do razbijanja i suprotstavljanja u segmentima politike zapošljavanja u jednoj zemlji, što je potpuno suprotno težnji da se politika i strategija zapošljavanja mladih implementira u opšte okvire zapošljavanja na nacionalnom nivou, i tako stvori jedinstveni i produktivni potencijal učesnika na tržištu rada.

Za potrebe ovog rada, u okviru prikaza Izveštaja MOR-a po pitanju globalnih trendova zapošljavanja mladih, osvrnućemo se na još par važnih pitanja, uz napomenu da iscrpan i detaljan sadržaj ovog Izveštaja ima svoju praktičnu vrednost kojoj bi trebalo posvetiti više pažnje u toku konkretnog razvijanja nacionalne strategije za rešavanje problema nezaposlenosti mladih.

Prvo od njih tiče se odgovora na pitanje koji su razlozi za veću stopu nezaposlenosti među mladima od stope nezaposlenosti odraslih. Ove stope su dva do četiri puta više kada je u pitanju nezaposlenost mladih. Jedno od objašnjenja je u vezi sa radnim neiskustvom mladih. U situacijama u kojima poslodavac traži radnika sa izvesnim iskustvom a to se dešava u velikom broju slučajeva, mlada osoba koja po prvi put stupa na tržište rada ima, svakako, manje šanse za zaposlenje od iskusnijih radnika, tako da, u zavisnosti od raspoloživog broja radnih mesta, poslednja dobija šansu da bude primljena u radni odnos. S druge strane, u situacijama kada, i pored

nedostatka radnog iskustva, uspe da dobije posao, mlad i neiskusni zaposleni će, u periodima ekonomsko nepovoljnih prilika za poslodavca, biti među prvima koji će izgubiti posao.

Drugo objašnjenje tiče se nedostatka veštine u samom procesu traženja posla. Mladima često nedostaju prave informacije i uvid u potrebe tržišta. Štaviše, osim preporuka i saveta koje dobijaju od svoje porodice i prijatelja, često ne znaju gde i kako da potraže posao.

Jedna od mogućnosti za objašnjenje razlika u stopama nezaposlenosti polazi od činjenice da neki mladi s namerom menjaju poslove u cilju sticanja iskustva ili čak čekaju priliku da pronađu zaposlenje koje odgovara njihovim očekivanjima. Jednostranost ovog objašnjenja uvideli smo ranije, kroz prikaz neosnovanosti generalizovanja ovakvih primera koji su retki čak i u zemljama razvijenih ekonomija. Većina mladih ljudi ne može sebi da priušti odbijanje bilo kojeg dostupnog posla čak ni kada to podrazumeva radne uslove koji ne odgovaraju njihovom nivou obrazovanja ili veštinama.

Nedostatak spremnosti na preseljenje i prihvatanje zaposlenja u drugim mestima ili čak krajevima zemlje, takođe je deo objašnjenja. Razlog tome je, što većina mladih, čak i nakon nalaženja prvog zaposlenja, često još uvek zavisi od finansijske podrške porodice, što ih ograničava na bližu okolinu porodičnog doma.

I na kraju, osvrnimo se na podatke do kojih se došlo statističkim analizama a koji takođe bacaju svetlo na ovu pojavu. Broj neaktivnih među mladim ljudima neprestano raste što dovodi do velikog smanjenja u broju ukupne radne populacije mladih. Iz godine u godinu, povećava se broj mladih koji odlažu momenat ulaska na tržište rada i zadržavaju se u obrazovnom sistemu suviše dugo ili jednostavno odustaju od traženja posla kao potpuno obeshrabreni. Kao rezultat imamo i smanjenje ukupne radne populacije mladih i povećanje stope nezaposlenosti među mladima. Slične situacije nema kada je u pitanju odrasla radna populacija što nas dovodi do zaključka da će se raskorak u stopama nezaposlenosti mladih i odraslih i dalje povećavati.

Svako od ovih objašnjenja nije dovoljno samo za sebe niti sva zajedno predstavljaju zatvoren skup. Uticaji svakog od navedenih faktora se prožimaju i zajedno čine zabrinjavajuću situaciju.

Za kraj ovog pregleda dotaknimo se značaja samog trenutka prelaska iz školske klupe na odgovarajuće zaposlenje. MOR ga posmatra kao jedan od prvih i najvažnijih koraka odakle bi trebalo da započne intervencija svake države u rešavanju problema nezaposlenosti. Taj prelazak za svakog mladog čoveka podrazumeva veliki broj stvari sa kojima se prvi put susreće, što ga čini nesigurnim i ranjivim: prvo radno iskustvo, prva zarada, prvo odvajanje od škole i porodičnog domaćinstva, prva borba za sopstvenu nezavisnost itd. Upravo zato se ovaj prelazak smatra ključnom prekretnicom koja određuje šanse mladog čoveka da postavi siguran put koji će ga sačuvati od siromaštva u kasnijem dobu i obezbediti mu mogućnosti za pristojno zaposlenje i socijalnu sigurnost. U cilju dobijanja pravih i relevantnih podataka MOR je uvela program sakupljanja izveštaja o prelasku iz škole na posao⁶, kao sredstvo pomoću kojeg se dobijaju pouzdane informacije za procenu broja onih mladih ljudi koji su uspešno savladali taj prelazak iz škole na posao, onih koji su još uvek u tom procesu kao i onih koji ostaju po strani, bez planova za zaposlenje, van tržišta rada. Program prikupljanja

⁶ „School-to-work transition survey” (SWAT), Global Employment Trends for Youth, str.36

ovakvih informacija pruža kvalitetne i složene podatke o prelasku iz škole na posao, ali dublja analiza tog programa prevazilazi obim ovog rada i stoga je ostavljamo za početke konkretne akcije u izradi nacionalne strategije za rešavanje obimnog problema nezaposlenosti mladih.

Pregled trenutne situacije u Republici Srbiji

Umesto zaključka o potrebi ozbiljnijeg bavljenja pitanjem nezaposlenosti mladih u Srbiji kroz programe i strategije koji daju konkretne rezultate, ukažimo, ukratko, na trenutnu situaciju, što je dovoljan argument koji govori u prilog tome da je stanje alarmantno i da se do sada jedina akcija svodila na međusobno razmenjivanje obeshrabrujućih podataka između nadležnih organa uz začetke izvesnih ideja čija će realizacija, nadamo se, u skoroj budućnosti uroditi plodom.

Mladi u Srbiji se danas suočavaju sa nizom problema koji smo prethodno identifikovali u okviru Izveštaja „Globalni trendovi u zapošljavanju mladih“ MOR-a. Ogromna većina njih ima velikih poteškoća da se uključi u tržište rada na adekvatan način. Odmah po izlasku iz obrazovnog sistema nalaze se rame uz rame sa onima koji, usled većeg radnog iskustva, pa i životnog, imaju prednost prilikom zapošljavanja. Mladi su često prinuđeni na neprihvatljive uslove rada, rade neprijavljeni i za zaradu koja je neadekvatna njihovoj stručnoj spremi. Naročito su ugrožene mlade žene čiji je procenat nezaposlenosti izuzetno visok (kreće se čak i do 55%), kao i mladi sa nižim stepenom obrazovanja.

Na okruglom stolu koji je organizovao Centar za razvoj parlamentarne debate u opštini Palilula, održanom 12. 11. 2007. godine, izneseni su podaci da se skoro polovina mladih do 25 godina nije našla na spisku zaposlenih u 2006. godini, iako su tražili posao, a da je čak dve trećine duže od godinu dana bilo na spisku Nacionalne službe za zapošljavanje.⁷ Ono što je, istom prilikom, istaknuto kao značajan problem je i neadekvatan sistem obrazovanja koji mlade ne priprema za praktičan rad što ih stavlja na marginu tržišta rada jer poslodavci, u najvećem broju slučajeva, zahtevaju praktično znanje, pa čak i radno iskustvo od jedne, tri ili više godina, što je neizvodljivo za nekog ko je tek izašao iz sistema obrazovanja.

Profesionalna orijentacija, koja je osnovno sredstvo za usmeravanje interesovanja dece i mladih kroz sistem školovanja i koordiniranje tih interesovanja sa potrebama tržišta, ne igra značajnu ulogu u Srbiji. Štaviše, još uvek je prisutna pojava školovanja kadrova (naročito u srednjim školama) za zanimanja koja ili više ne postoje kao takva ili se ne uzimaju u obzir zahtevi tržišta po pitanju broja mladih kadrova koji su potrebni u okviru jednog zanimanja.

Stopa nezaposlenosti mladih do 24 godine u Srbiji iznosi 48% i čak je dva puta veća u odnosu na stopu nezaposlenosti ostatka populacije. Ako povećamo tu granicu do 30 godina starosti, dobijamo podatak od oko pola miliona nezaposlenih mladih ljudi. Dodajmo tu i brojku od oko pola miliona ljudi koji su, u protekloj deceniji, otišli iz Srbije, uzimajući u obzir da je među njima visok procenat mladih (iako se još uvek ne raspolaže preciznim podacima o tome).⁸

U cilju rešavanja ovog rastućeg problema učinjeno je par koraka u vidu stvaranja inicijative i volje za suočavanjem sa datim izazovom.

⁷ „Slaba ponuda poslova za mlade“ N. Korlat, <http://www.mtsmondo.com/news>

⁸ Izjava ministarke za omladinu i sport, Snežane Samardžić-Marković, Tanjug, 7. 09. 2007.

Istaknimo, najpre, delatnost Ministarstva omladine i sporta Republike Srbije koje je u partnerstvu sa mrežom organizacija pokrenulo proces donošenja Nacionalne strategije za mlade. Ova strategija bi trebalo da bude izrađena do kraja ove godine ili u prvoj polovini 2008. godine. Planirano je da se oslanja na postojeće domaće i međunarodne dokumente kao i na iskustva i primere iz prakse iz regiona. Cilj koji se želi postići široko je postavljen a vezuje se za osam ključnih tema: obrazovanje, zapošljavanje, bezbednost, socijalna pitanja, aktivizam, ekologija i slobodno vreme. Ono što se želi postići usmereno je na stvaranje većih mogućnosti za zapošljavanje, unapređenje obrazovanja i zdravlja mladih i trebalo bi da dovede do kreiranja dokumenta koji će stvoriti uslove da se za kratko vreme i na efikasan način omogući poboljšanje prilika za život i rad mladih ljudi u našoj zemlji. Strategija bi trebalo da obuhvati širok konsultativni proces između predstavnika mladih, omladinskih nevladinih organizacija, stručnjaka i organa iz različitih sektora, predstavnika relevantnih ministarstava, Skupštine Srbije i drugih nedržavnih i državnih tela.⁹

Drugi značajan korak preduzet je na Konferenciji javnih službi za zapošljavanje jugoistočne Evrope, održanoj ove godine, u toku koje je potpisan sporazum o formiranju centra za razmenu iskustava javnih službi. Sporazum obuhvata devet zemalja (Srbija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Makedonija, Slovenija, Rumunija, Bugarska i Turska) i potpisali su ga predstavnici nacionalnih službi za zapošljavanje. Osnovna delatnost Centra za razmenu iskustava javnih službi biće informisanje o kretanjima tržišta rada, razmena iskustava u aktivnim merama zapošljavanja i projektima i merama od značaja za izgradnju kapaciteta tržišta rada. Takođe, jedno od pitanja kojim će se baviti ovaj Centar biće i smanjenje stopa nezaposlenosti mladih čemu treba da doprinese ovakvo regionalno povezivanje sa zemljama u okruženju.¹⁰

Zaključak

Jasno je da suzbijanje negativnih društvenih trendova zahteva duži vremenski period i planiranu i pravilno usmerenu akciju. Nadamo se da začetke takve akcije možemo da prepoznamo u trenutnom stanju u Srbiji i da će preduzeti koraci biti sprovedeni do kraja i dovesti do onoga što je najvažnije-rezultata u povećanju stope zaposlenosti mladih u našoj zemlji.

Assist. prof. Milan Počuča, Ph.D., assist. prof. Radica Šipovac, Ph.D.

Employment of youth as a new task in development of labor law

A b s t r a c t

It is clear that the suppression of negative social trends requires a long time period and projected and properly directed actions. We hope that we can trace the beginning of such action in the current situation in Serbia and that the steps taken will be carried out

⁹ <http://www.mos.sr.gov.yu>; <http://www.zamislizivot.org>; „Nacionalna strategija za mlade“, <http://www.b92.net/info/vesti>; „Polovina mladih u Srbiji nezaposlena“ M. Nikić, Politika, 13. 11. 2007.

¹⁰ „Stopa nezaposlenosti u Srbiji 48%“, 31.05.2007, <http://www.mtsmondo.com/news>

until the end and will bring to that which is the most important – the result in increasing the rate of employment of youth in our country.

Key words: employment of young people, activity of ILR, Millennium Development Goals, Global Employment Trends for Youth, National Youth Strategy, Center for Exchange of Experiences of Public Services

Literatura

1. Elder, S., i Schmidt, D., „Global Employment Trends for Youth”, Internacional Labour Office, Geneva, 2006.
2. „Facts on youth employment”, Internacional Labour Office, Geneva, 2006.
3. „InFocus Programme on Skills, Knowledge and Employability”, Laura Brewer, Internacional Labour Office, Geneva, 2004.
4. „French youth unemployment: An overview”, Catherine Bruno, OFCE Paris, Sandrine Cazes, Employment and Market Policies Branch, Internacional Labour Office, Geneva, 1998.
5. „New ILO study says youth unemployment rising, with hundreds of millions more working but living in poverty”, Internacional Labour Office, Geneva, 2006.
6. „Strategija Ministarstva prosvete i sporta za period 2005-2010”, dr Slobodan Vuksanović, Beograd, 2005.
7. „Organizaciona struktura procesa izrade strategije za mlade”, www.mos.sr.gov.yu
8. „Zamisli život”, pregled organizacije kampanje u vezi sa izradom nacionalne strategije za mlade, <http://www.zamislizivot.org>
9. „Nacionalna strategija za mlade”, 16. novembar 2007. www.b92.net
10. „Podrška mladima da pronađu posao”, Tanjug, 23.10.2007.
11. „Ministarka: polovina mladih u Srbiji bez posla“, Tanjug, 7. 9. 2007.
12. „Slaba ponuda poslova za mlade” N. Korlat, <http://www.mtsmondo.com/news>
13. „Stopa nezaposlenosti u Srbiji 48%”, 31. 05. 2007, <http://www.mtsmondo.com/news>
14. „Polovina mladih u Srbiji nezaposlena” M. Nikić, Politika, 13.11.2007.